

Литература:

1. Баева И.А. Психологическая безопасность как интегративная категория психологического исследования // Психологическая культура и психологическая безопасность в образовании (Санкт-Петербург, 27-28 ноября 2003): Материалы Всероссийской конференции.- М., 2003., с. 103-107
2. Александрова Л.А. О составляющих жизнестойкости личности как основе ее психологической безопасности в современном мире // Известия ТРТУ. Тематический выпуск «Гуманитарные проблемы современной психологии». – Таганрог: Изд-во ТРТУ, 2005. № 7 (51). С. 83-84.
3. Психологическая культура и психологическая безопасность как актуальные области психологического исследования// Психологическая культура и психологическая безопасность в образовании (Санкт-Петербург, 27-28 ноября 2003): Материалы Всероссийской конференции.- М., 2003.- 208 с.
4. Аносова Н.Н. Реализация личностного подхода к образованию: вопросы психологической безопасности// Психологическая культура и психологическая безопасность в образовании (Санкт-Петербург, 27-28 ноября 2003): Материалы Всероссийской конференции.- М., 2003., с. 99-101
5. Лызь Н.А. Модельные представления о безопасной личности // Известия ТРТУ. Тематический выпуск «Гуманитарные проблемы современной психологии». – Таганрог: Изд-во ТРТУ, 2005. № 7 (51). С. 21 – 25.

В данной статье рассматриваются педагогические и психологические проблемы формирования безопасности образовательной среды. Психологическая безопасность рассматривается на уровне общества, на уровне локальной среды обитания и на уровне личности. Выделены направления работы по формированию безопасного образовательного пространства.

This article discusses the pedagogical and psychological issues of safety educational environment. Psychological safety is considered at the societal level, at the level of the local environment and at the level of the individual. There are directions to create a safe educational space.

УДК 371. 14

Темченко О. В.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПОЗИЦІЇ ВЧИТЕЛЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

У статті висвітлюються результати та аналіз дослідно-експериментальної роботи щодо формування професійної позиції вчителя загальноосвітньої школи.

Постановка проблеми у загальному вигляді Економічна, політична, соціальна кризи, в яких знаходиться українське суспільство, потребують від учителя вміння працювати в умовах вибору професійної позиції. Саме від цього вибору залежить ефективність виконання поставленого перед освітянами завдання: створення умов для особистісного розвитку і творчої самореалізації кожного громадянина України.

Проте аналіз педагогічної практики вказує на втрату педагогами ціннісно-змістовних орієнтирів, спрямування на знання, уміння, навички як основний предмет своєї діяльності, небажання відмовитися від стереотипів у ній.

Отже, спостерігається протиріччя:

- між практичними потребами реалізації нових освітніх парадигм і існуючими педагогічними умовами формування професійної позиції вчителя (далі – ППВ) загальноосвітньої школи;

- між потребою теорії і практики школи пояснити характер впливу ППВ на рівень його професіоналізму і відсутністю щодо цього необхідної теоретичної бази і діагностичних методик;

- між потребою школи у вчителів, які мають ціннісне ставлення до освітнього процесу, і відсутністю ефективних технологій формування ППВ.

Відтак виникає необхідність у визначенні ефективних умов формування ППВ загальноосвітньої школи та розробки технології їх втілення.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Для дослідження важливе значення мають питання, які розглядаються у сучасній педагогічній теорії і практиці, а саме: дефініції, типи, структура, умови формування та напрями розвитку ППВ (М. Боритко, А. Григор'єва, Д. Григор'єв, Л. Кандибович, І. Колесникова, Л. Кондрашова, Л. Крамущенко, Л. Красовська, К. Лаптева, І. Луценко, А. Макаренка, А. Маркова, О. Руденко, Г. Семенова, В. Ситаров, В. Сластьонін, В. Слободчиков, Л. Сочень, О. Титова, В. Хавронічев, Є. Шиянов, С. Щербина, Н. Щуркова та інші); наукові підходи в управлінні (Б. Ананьєв, Л. Виготський, Т. Давиденко, В. Коломенський, О. Мармаза, С. Рубінштейн, Т. Шамова та інші); самовдосконалення вчителя (О. Діденко, І. Жерносек, В. Крижко, К. Левітан, Є. Павлютенков та інші); розробка і втілення педагогічних технологій (В. Беспалько, С. Змеєв, Ф. Кумбс, Г. Селевко та інші); організація внутрішньошкільної методичної роботи (Є. Березняк, Л. Даниленко, І. Жерносек, В. Пікельна, М. Поташник, Т. Шамова та інші).

Формулювання цілей статті. Метою статті є висвітлення результатів та аналіз дослідно-експериментальної роботи щодо формування ППВ, що були отримані в результаті розробки та втілення технології впровадження педагогічних умов формування ППВ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес формування ППВ вчителя загальноосвітньої школи здійснювався шляхом реалізації розробленої нами технології формування професійної позиції вчителя.

Метою розробки технології було представлення в явному вигляді самого процесу формування ППВ у системі методичної роботи школи з виокремленням і аналізом найбільш значущих складових педагогічної позиції. Проведений теоретичний аналіз дав змогу стверджувати, що така робота неможлива без створення відповідних педагогічних умов [1, 2, 3].

Концептуальною основою розробленої технології впровадження педагогічних умов формування ППВ став особистісно-діяльнісний підхід (Л. Виготський, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн, Б. Ананьєв).

Розроблена педагогічна технологія ставить у центр методичної роботи школи особистість учителя, забезпечує комфортні, безконфліктні, безпечні умови його професійного розвитку, реалізацію його природних потенціалів.

За даною технологією особистість учителя – це не просто суб'єкт, а суб'єкт пріоритетний, вона являється метою освітньої системи, а не засобом досягнення якоїсь відокремленої цілі.

Метою розробленої педагогічної технології є досягнення якісних змін у ППВ, спрямування педагога на інноваційну діяльність, усвідомлення ним особистості дитини як домінуючої педагогічної цінності.

Досягнення мети технології відбувалося через реалізацію важливого структурного компоненту – завдань.

Технологія реалізації педагогічних умов формування ППВ складалась з п'яти послідовних, взаємопов'язаних етапів.

Інформаційно-аналітичний етап передбачає діагностику рівнів сформованості ППВ і пов'язаний із виявленням первісного рівня сформованості ППВ як цілісної системи мотиваційно-ціннісних ставлень у різних соціальних педагогічних системах. Завданням першого етапу технології є виявлення вчителем особистісної професійної позиції як

системи ставлень у педагогічних підсистемах «учитель – учень», «учитель – учитель», «учитель – керівник», «учитель – батьки».

Мотиваційно-цільовий етап, основним завданням якого є мотивація педагогів до підвищення рівня ППВ, передбачає збагачення уявлень учителів про цілі, сутність і спрямованість сучасного педагогічного процесу, цінності професії. Зважаючи на свій рівень професійної позиції, вчитель аналізує власну професійну підготовку, систему ставлень, систему цінностей, цілей, намічає шляхи подальшого професійного зростання на базі підвищення рівня ППВ.

Прогностичний та продуктивно-творчий етапи технології передбачають трансформацію ППВ у ході організації ним власної педагогічної діяльності під час проведення різноманітних занять у системі науково-методичної роботи у ході реалізації комплексно-цільової програми та в процесі удосконалення і самовдосконалення.

Підсумковий етап визначається як етап регуляції і корекції ППВ. Він включає діагностику і самодіагностику рівня ППВ, прогнозування подальшого її розвитку, моніторинг ППВ у міжтестастійний період.

Протягом всього часу реалізації технології впровадження педагогічних умов формування ППВ проводиться моніторинг ефективності впливу цих умов на рівень педагогічної позиції. Фрагмент технології наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Технологія реалізації педагогічних умов формування ППВ загальноосвітньої школи

Етапи технології	Термін	Цілі, завдання та прогнозовані результати	Зміст роботи	
			Оптимізація педагогічного керівництва	Самовдосконалення вчителя
Прогностичний	2006-2007	<p><u>Мета:</u> Спланувати траєкторію розвитку професійної позиції кожного вчителя школи. Створити в школі систему моніторингу ППВ.</p> <p><u>Завдання:</u> Розробити програму розвитку професійної позиції вчителя в системі методичної роботи школи Спланувати систему заходів, спрямованих на підвищення рівня професійної позиції вчителя.</p> <p><u>Прогнозований результат:</u> Розробка комплексно-цільової програми розвитку ППВ загальноосвітньої школи</p>	<p>Планування індивідуального розвитку педагога. Визначення бажаних результатів роботи школи. Залучення вчителя до планування роботи школи Спільна з педагогом розробка програми досягнення цілей і розв'язання завдань, які стоять перед ним. Координація зон впливу адміністрації і колегіальних органів. Розробка системи заходів, спрямованих на підвищення рівня ППВ.</p>	<p>Планування саморозвитку керівника. Планування саморозвитку педагога. Участь у плануванні роботи школи. Розробка плану саморозвитку вчителя.</p>

В основу технології було покладено розробку і втілення в систему методичної роботи школи комплексно-цільової програми «Формування ППВ» та створення плану самовдосконалення вчителя [2].

Дані діагностик констатувального і контрольного етапів експерименту дають змогу спостерігати відповідні зміни у рівнях сформованості ППВ.

Моніторинг рівня сформованості ППВ у ході експерименту передбачав проведення якісного і кількісного аналізу як загального показника ($P_{\text{заг}}$) сформованості так і окремих її факторів: когнітивно-діяльнісного (P_1), мотиваційно-ціннісного (P_2), і комунікативного (P_3).

Кількісний аналіз проводився за допомогою рефлексивної діагностики. Щодо якісного аналізу, то на контрольному етапі експерименту ми застосовували ті ж діагностичні методики, які були використані і на констатувальному етапі.

У табл. 2 подано порівняльні результати, які були отримані на констатувальному і контрольному етапах експериментальної роботи за окремими факторами професійної позиції.

Таблиця 2.

Динаміка рівня сформованості у вчителів окремих факторів професійної позиції (у % від загальної кількості осіб)

Рівні сформованості професійної позиції вчителя (констатувальний етап)												
Фактори	Рівні сформованості професійної позиції вчителя (за факторами)											
	Низький			Середній			Високий			Найвищий		
	E_1	E_2	К	E_1	E_2	К	E_1	E_2	К	E_1	E_2	К
Когнітивно-діяльнісний	47,54	50,91	51,72	32,79	38,18	37,94	16,39	10,91	8,62	3,28	0	1,72
Мотиваційно-ціннісний	49,18	50,91	50,00	34,43	34,55	34,49	14,75	14,54	13,79	1,64	0	1,72
Комунікативний	32,79	30,91	37,94	40,98	41,81	44,82	19,67	20	13,79	6,56	7,28	3,45
Рівні сформованості професійної позиції вчителя (контрольний етап)												
Фактори	Рівні сформованості професійної позиції вчителя (за факторами)											
	Низький			Середній			Високий			Найвищий		
	E_1	E_2	К	E_1	E_2	К	E_1	E_2	К	E_1	E_2	К
Когнітивно-діяльнісний	26,23	23,6	36,22	32,79	38,2	51,72	31,15	31	10,34	9,83	7,2	1,72
Мотиваційно-ціннісний	14,75	16,4	39,66	40,98	32,7	36,21	32,79	34,5	17,24	11,48	16,4	6,89
Комунікативний	19,67	18,1	31,04	32,79	36,4	48,28	34,43	36,4	13,79	13,11	9,1	6,89

Динаміка приросту рівня сформованості ППВ занесена до табл. 3 і графічно зображена на рис.1.

Порівнюючи результати в експериментальних та контрольній групах, відмічаємо зміну в рівнях сформованості ППВ. У середньому на 15,83% збільшилася кількість вчителів експериментальної групи E_1 з високим та – на 7,65% найвищим рівнями ППВ. Для експериментальної групи E_2 ці дані становлять відповідно – 16,37% і 9,09% проти 1,72% і 2,87 контрольної групи. Зменшилася на 34,43% і 34,55% кількість учителів експериментальних груп з низьким рівнем сформованості ППВ (у контрольні відповідно – на 10,91%).

Порівнюючи результати щодо сформованості ППВ у контрольній та експериментальних групах (на контрольному етапі експерименту), можна зробити висновки про ефективність застосування розробленої технології формування ППВ.

Динаміка рівнів сформованості професійної позиції вчителів(у %)

Групи Рівні	E ₁			E ₂			К		
	Конст. етап	Контр. етап	Приріст	Конст. етап	Контр. етап	Приріст	Конст. етап	Контр. етап	Приріст
Найвищий	3,28	10,93	+7,65	1,82	10,91	+9,09	1,72	4,59	+2,87
Високий	13,11	28,94	+15,83	10,90	27,27	+16,37	12,07	13,79	+1,72
Середній	32,79	43,74	+10,95	34,55	43,64	+9,09	34,49	40,81	+6,32
Низький	50,82	16,39	-34,43	52,73	18,18	-34,55	51,72	40,81	-10,91

У процесі поступового впровадження педагогічної технології відбулася зміна рівня ППВ. Експериментальні дані засвідчують тенденцію на зростання високого та найвищого рівнів ППВ в експериментальних групах. Важливо, що позитивні зміни відбулися в експериментальних групах і серед тих педагогів, які мали на діагностичному етапі низький рівень професійної позиції: таких вчителів стало значно менше.

Для перевірки вірогідності отриманих результатів використовувався критерій χ^2 (хі-квадрат), який застосовується для порівняння розподілу об'єктів двох сукупностей за станом ознак у двох вибірках із сукупності, що розглядається.

Результати, отримані в групах E₁ і E₂, порівнювалися з результатами, отриманими в контрольній групі (E₁ і К, E₂ і К), при цьому застосовувались не відсоткові, а кількісні дані.

Відповідно до статистичних підрахунків зміни в рівнях ППВ (загальний параметр) та в рівнях сформованості окремих факторів ППВ є статистично значущими, тобто вірогідними.

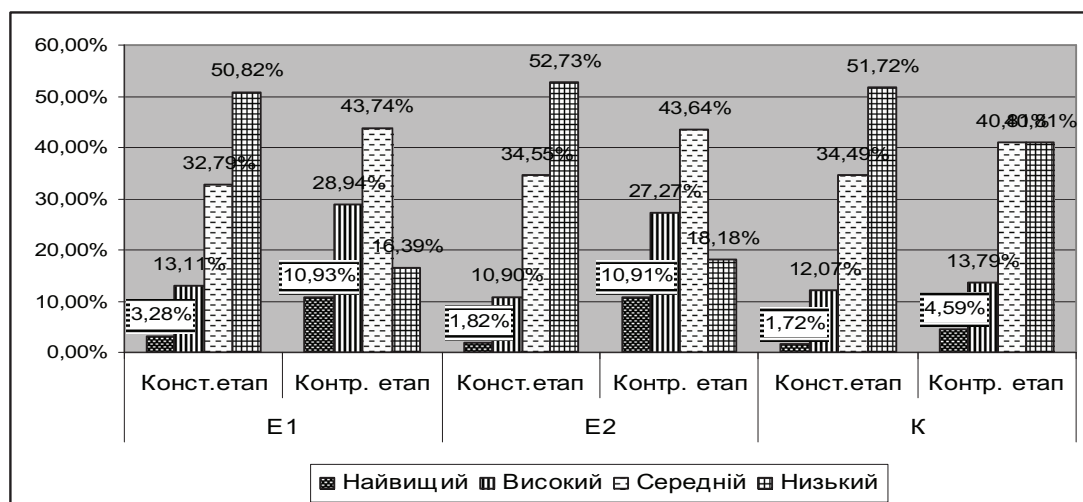

Рис. 1 Динаміка рівнів сформованості професійної позиції вчителів

Висновки. Проведена експериментальна робота дозволила на конкретному матеріалі підтвердити гіпотезу та основні теоретичні положення про те, що ефективність процесу формування ППВ загальноосвітньої школи значно підвищується при застосуванні оптимізації педагогічного керівництва цим процесом і спрямуванні вчителя на самовдосконалення у ході реалізації відповідної педагогічної технології.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Перспективними можуть бути такі напрями наукових досліджень, як: психологічні основи формування ППВ загальноосвітньої школи, порівняння вітчизняної і зарубіжної систем формування ППВ тощо.

Література:

1. Темченко О.В. Оптимізація педагогічного керівництва процесом формування професійної позиції вчителя // Молодь і ринок. – 2007. – № 9 (32). – С. 132-135.
2. Темченко О.В. Програмно-цільовий підхід в управлінні процесом формування професійної позиції вчителя // Розвиток інноваційного середовища навчального закладу: матер. наук.-прак. конф. (14 травня 2009р.)/Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди. – Харків, 2009. – С. 88 – 97.
3. Темченко О.В. Самовдосконалення вчителя – підґрунтя формування професійної позиції // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 16: Зб. наук. пр. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2008. – Вип. 8 (18). – С.167-171.

В статтє рассматриваются результаты и анализ опытно-экспериментальной работы по формированию профессиональной позиции учителя общеобразовательной школы.

This article elucidates results and analysis of how-experiment work about forming teacher's professional position

УДК 37.01 : 504 : 378.14

Тульська О. Л.

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ЕКОЛОГІВ

На сучасному етапі розвитку суспільства особливо актуальним є питання підготовки фахівців, які повинні мати не тільки спеціальні знання, уміння та навички, але й високий рівень професійної культури. Статтю присвячено обґрунтуванню значення особистісно орієнтованого підходу у формуванні професійної культури майбутніх екологів. Обґрунтовано, що найбільш доцільними мають бути інтерактивні методи навчання.

Постановка проблеми. *Актуальність дослідження.* На сучасному етапі розвитку суспільства в Україні утверджується стратегія прискореного, випереджального розвитку освіти. Значна увага приділяється питанню підготовки сучасного фахівця, що викликає необхідність реформування вищої школи.

Традиційна система навчально-виховного процесу, в основному, базується на соціоцентристському підході до освіти. У рамках такого підходу реалізується уявлення про те, що головною метою навчання є оволодіння певними знаннями, уміннями і навичками, тобто зовні заданими нормативами. Таке навчання не орієнтоване на формування умінь саморозвитку особистості і лише частково сприяє розвитку професійної культури майбутніх екологів. Важливою умовою успішного формування і розвитку професійної культури майбутніх екологів, на нашу думку, є посилення індивідуалізації навчально-виховного процесу, використання особистісно орієнтованого підходу до його організації та здійснення.

Формулювання цілей статті. *Метою статті* є висвітлення значення особистісно орієнтованого підходу у формуванні професійної культури майбутніх екологів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. *Стан дослідження проблеми.* Особистісно орієнтований підхід знайшов своє відображення у працях Б. Ананьєва, Д. Белухіна, Б. Богоявленської, Л. Виготського, Р. Грановської, В. Ільченко, Н. Тализіної, В. Сисоєвої, В. Фурман та ін.

Практичну значущість особистісно орієнтованого підходу у контексті нашого дослідження ми вбачаємо у створенні умов у навчальному процесі для повноцінного